

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

"וה' נתן קולות וברד ותהלך אש ארצה" (שמות ט', כ"ג)
(מדוע הקולות הבהילו כל כך את פרעה)

חלקי הפרשה - פרשה זו העוסקת במכת הברד ניתן לחלק לששה חלקים :

חלק א' - ה' אומר למשה, להזהיר את פרעה בענין מכת הברד. פסוקים י"ח - י"ט. **חלק ב'** - ציווי ה' למשה. פסוק כ"ב.

חלק ג' - תיאור המכה בפועל. פסוקים כ"ג - כ"ד. **חלק ד'** - פרעה מבקש ממשה ואהרן שיתפללו להפסקת המכה. פסוקים כ"ז - כ"ח.

חלק ה' - משה מתפלל, ותיאור עצירת המכה. פסוקים כ"ט, ל"ג. **חלק ו'** - פרעה רואה שהמכה חדלה ומכביד את לבו. פסוק ל"ד.

ארבעת הגורמים המשולבים במכת הברד, והיכן מוזכרים : ברד, קולות, אש ומטר.

ברד - מוזכר בכל ששת החלקים דלעיל. **קולות** - לא מוזכרים בשני החלקים הראשונים, אלא רק מהחלק השלישי והלאה, וגם בהם לא בכל המקומות שהוזכר הברד. **אש** - מוזכר רק בחלק השלישי. **מטר** - מוזכר רק בחלקים החמישי והששי.

השאלה המרכזית - ברור שהמכה העיקרית היא הברד, ולכן המכה נקראת על שם הברד, ולכן היא גם מוזכרת בכל ששת חלקי הפרשה, אך משולבים אליה גם **קולות, אש ומטר, ויש לעיין**, מה עניינם במכת הברד, ולמה הם מוזכרים רק בחלק מהפסוקים. ונתמקד במיוחד במשמעותן של **הקולות**, את נתינתם ללא אזהרה מוקדמת, ואת הקושי הגדול של פרעה להתמודד איתם.

ענין א' - הקולות

הערה א' - ה' לא מזהיר על הקולות - בפסוקי האזהרה ה' לא מזכיר כלל את ענין הקולות, ומדוע? **ונראה לומר**, שעל הברד יש מקום להזהיר את פרעה, כי אם מזהירים אותו ואת עבדיו שהברד הכבד שלא היה כמוהו בכל ארץ מצרים מאז שנוסדה, **יגרום למוות** לכל האדם והבהמה אשר ימצאו בשדה, לאזהרה כזו יכולה להיות השפעה מעשית, ואכן מצינו שהירא את דבר ה' הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים. אך אם יזהירו על קולות חזקים שיהיו בשעת מכת הברד, ויגרמו להם לפחד ובהלה עצומים, לא נראה, שיהיה בזה השפעה מעשית על האדם, כי אם הוא לא חווה את הדבר הזה, הוא לא ייבהל מהדבר, וגם אינו מודע לנוק הנפשי שהדבר יכול לגרום לו, ותמיד יכול לחשוב שיש בידו לאטום את אזניו משמוע. ובכדי, שלא יהיה מצב שה' מביא דבר על אדם מבלי שהזהיר אותו קודם, **אולי** ה' בכל אופן רמז זאת בפסוק : **"כי בפעם הזאת אני שלח את כל מגפותי אל לבך ובעבדך ובעמך, בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ"** (שמות ט', י"ד). ובתיאור - **"אל לבך"** ה' מרמז על הקולות שמחדירות את הבהלה והפחד **אל הלב**.

ונראה להוסיף, שבתחילה ה' לא אמר זאת בפירוש, כי אולי יקח את האזהרה על הברד עצמו אל לבו, ולא יצטרך להשתמש בקולות בכדי להחריד את לבו, אך לאחר שבפסוק **"א אמר"** : **"ואשר לא שם לבו אל דבר ה', ויעזב את עבדיו ואת מקנהו בשדה"**, רק אז ה' החליט להשתמש בפועל בכוח הקולות בכדי להחריד את לבו ולהחריד את לבו. וגם בפסוק **"כ"ב שבו ה' מצווה על משה לנטות ידו על השמים, עדיין אינו אומר לו שהוא יתן קולות, כי אולי עוד יחזרו בתשובה, ויניסו את עבדיהם ומקנם אל הבתים. ורק בפסוק כ"ג לאחר שמשה נוטה ידו על השמים, וה' רואה שפרעה לא החזיר את לבו, רק אז ה' נתן קולות בכדי ליישר את עקמימות לבו. ועוד, יש לדקדק בצורת הפועל - 'ויעזב', עם וא"י ההיפוך מעתיד לעבר, ומדוע לא כתוב בפועל רגיל בעבר - 'עזב'?' **ואולי**, בא לומר, שהכפירה שלהם בה' היתה כל כך גדולה, שגם אם ימותו העבדים והמקנה שלהם בשדה, בכל זאת ימשיכו גם בעתיד לעזוב אותם בשדה, את אלו שהיו במקרה בתוך הבית, ולא מתו בתחילה. ולכן, ה' החליט להשמיע להם את הקולות המפחידים בכדי לעורר את לבם.**

הערה ב' - **"וה' נתן קולות וברד ותהלך אש ארצה, וימטר ה' ברד על ארץ מצרים"** - בפסוק זה יש להעיר על הכפילות הקיימת בפסוק, שאם נאמר - **"וה' נתן קולות וברד"**, אז למה כתוב שוב בהמשך הפסוק - **"וימטר ה' ברד על ארץ מצרים"**? **ונראה לדקדק**, שבתחילה נאמר שה' נתן, ובהמשך כתוב שה' **המטיר**. והבדל נוסף, שבתחילה כתוב שה' נתן אך אין תיאור מקום, ואילו בהמשך נאמר שה' המטיר על **ארץ מצרים**. **ונראה לומר**, שהיו שני שלבים במכת הברד, בשלב הראשון ה' נתן קולות וברד, והם היו תלויים בשמים ולא ירדו אל הארץ, ורק בשלב השני ה' **המטיר** את הברד על **ארץ מצרים**. ויתכן, שה' ברוב רחמיו, השמיע את הקולות, ועדיין לא הוריד את הברד, בכדי לראות אולי ישפיע על פרעה, ורק לאחר שה' ראה שפרעה נשאר איתן בדעתו, אז המטיר את הברד על ארץ מצרים.

הערה ג' - **"וה' נתן... וימטר ה'"** - יש גם להבחין, במיקום שם ה' - **"וה' נתן"** מול - **"וימטר ה'"**. **ונראה לומר**, שההדגשה היא על המילה הראשונה שבביטוי. בביטוי - **"וה' נתן"** התורה רוצה להדגיש שה' הוא זה שנתן, כי זה דבר לגמרי לא טבעי, שברד עומד במקומו באמצע השמים ולא יורד למטה. וכן, מוצאים בפסוק **"ח כאשר ה' מזהיר שהוא עומד להביא"** : **"ברד כבד מאד אשר לא היה כמהו במצרים למן היום הוסדה ועד עתה"**, שזו פעולה שהיא וודאי פעולה נסית אלוקית, מובא הביטוי - **"הנני ממטיר"**, והמילה **"הנני"** מופיעה בתחילת הביטוי בכדי להדגיש שה' הוא זה שעושה זאת. ובביטוי - **"וימטר ה'"** ההדגשה היא על **ההמטרה**, ולכן היא מופיעה ראשונה.

הערה ד' - **"העתירו אל ה' ורב מהית קלת אלקים וברד, ואשלחה אתכם"** - לאחר שהברד מכה בכל ארץ מצרים, את האדם והבהמה, ואת כל עשב השדה, ושבר את כל עץ השדה, אז פרעה מתוודה ואומר - **"חטאתי הפעם, ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים"**, ומבקש ממשה ואהרן שיעתירו אל ה' שיסיר ממנו את הקולות והברד והוא ישלח את העם. ומהו הדבר העיקרי שהשפיע עליו?

השפעת הקולות על פרעה - **נראה לומר**, שדווקא **הקולות** הם שהשפיעו עליו ביותר, היות והם הדבר שמזכיר לראשונה. ורואים עד כמה הצליחו הקולות לפעול את פעולתם בתוך לבו, שהוא אינו מכנה אותם סתם - **'קולות'** אלא - **'קולות אלקים'**, כי ראה שאין אלו קולות רגילים שהוא יכול לעמוד בפניהם, אלא ברור שהם קולות מיוחדים שרק אלקים אדון הטבע יכול להשמיעם. ויש גם לברר את משמעות המילה - **'ורב'**, ואולי כוונת הדברים, שפרעה אומר שיתפללו אל ה' כי הקולות אלקים היו דבר גדול ורב, שבביל להגיע להחלטה לשלח את ישראל, וכמו שאומר רש"י : **"ורב - די לו במה שהוריד כבר"**. **ויש לומר**, ששאר התוצאות של מכת הברד, שפגעו באדם ובהמה ובצומח, לא הטרידו את פרעה באופן אישי, כי יש להניח שהוא לא ניזוק מזה באופן אישי. אך הקולות האלווקיים חדרו לליבו שלו והפחידוהו עד מוות. ועל עוצמת הקולות שיש בכוחם להביא את האדם ליראת אלוקים, אנו למדים מדברי חז"ל האומרים על מהות הרעמים : **"אמר רבי אלכסנדר אמר רבי יהושע בן לוי - לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומיות שבלב שנאמר והאלהים עשה שייראו מלפניו"** (ילקוט שמעוני קהלת - פרק ג - המשך רמז תתקס"ח).

הערה ה' - "הקלות יחדלון והברד לא יהיה עוד" - ואכן, משה נענה לבקשתו, ואומר לו שהוא יצא מן העיר, יתפלל אל ה', ואז קודם הקולות יחדלון כפי בקשתו, ורק אח"כ אומר שגם הברד לא יהיה עוד. ואכן, ה' מקבל את תפילתו ובאותו סדר שביקש כמו שנאמר - 'ויחדלו הקלות והברד ומטר לא נתך ארצה'.

הערה ו' - "וירא פרעה כי חדל המטר והקלות ויסף לחטא" - כפילות וסדר הפוך - בפסוק ל"ג מופיע הפירוט של הדברים שחדלו לפי הסדר הזה, קודם הקולות ואח"כ הברד ולבסוף המטר. ומדוע בפסוק ל"ד צריך לחזור ולפרט שפרעה ראה שכל הדברים חדלו, והוסיף לחטוא. היה מספיק לכתוב שפרעה הוסיף לחטוא והכביד את לבו? ועוד, יש לברר, מדוע בפסוק ל"ד מובא סדר הפוך, ומתואר שפרעה רואה קודם שחדל המטר, ואח"כ הברד, ורק לבסוף הקולות? ונראה לומר, ששני פסוקים אלו מדגישים דברים שונים. פסוק ל"ג מדבר על סדר הפסקת המכות שהיו משולבות במכת הברד. ובתחילה מוזכרים הקולות ורק אח"כ הברד, בדיוק לפי הסדר שבפסוק כ"ג בעת נתינת המכות הללו, לכן באותו סדר גם חדלו. ועוד, נראה לומר, שסדר זה מבטא את סדר חדלות פרטי המכה על פי המודעות של פרעה. כי סביר, שבזמן המכה, פרעה עצמו הסתתר בתוככי ארמונו. ושמע את הרעש של הקולות, הברד והמטר. והרעש של הקולות הוא החזק ביותר, ולכן כאשר הקולות חדלו, הוא מיד שם לב לדבר, ולכן הוזכרו ראשונים. הרעש של ירידת הברד הוא נמוך יותר, ולקח לו קצת יותר זמן להבחין שהברד חדל. והרעש של המטר הוא החלש ביותר, ולקח לו יותר זמן להבחין שגם המטר חדל ולכן המטר מופיע בסוף.

אך פסוק ל"ד חוזר על פירוט המכות שחדלו, למטרה אחרת, להסביר מדוע פרעה הוסיף לחטוא. ואם היה רשום הסדר הרגיל שפרעה ראה שחדלו הקולות, הברד והמטר, ולאחריהם היה נאמר - 'ויסוף לחטא' בצמוד להפסקת המטר, היינו יכולים לטעות ולחשוב, שפרעה הוסיף לחטוא דווקא בגלל שראה שהמטר חדל, ואין זה נכון. ולכן התורה הפכה את הסדר וכתבה את הקולות לבסוף, בכדי לומר, שעיקר הסיבה שהוא הוסיף לחטוא היה בגלל שחדלו הקולות, כי הם היו אלו שהשפיעו עליו ביותר. ובי"ה מצאתי כדברים הללו בדברי 'רבנו בחיי': "ומה שהזכירן בהיפך, כדי שיסמוך ויסוף לחטוא אל הקולות, וזה להורות על כובד לבו של פרעה כי לא הודה לשלחם רק מפחד הקולות וכמו שאמר 'ורב מהיות קולות אלהים'". ועוד יש לומר, שפרעה הלך כאן מן הקל אל הכבד, שלא רק שהמטר חדל, אלא אף הברד שהפריע לו יותר, ולא רק הברד אלא אף הקולות שהפריעו לו ביותר, ואם גם הם חדלו, יכול לעמוד במריו ולהוסיף לחטוא.

הערה ז' - "ויחדלו... כי חדל" - מדוע בפסוק ל"ג נאמר ברבים - 'ויחדלו' הקולות והברד, ומטר. ואילו בפסוק ל"ד נאמר ביחיד - 'וירא פרעה כי חדל', והרי וודאי שפועל זה מוסב על כולם על המטר והברד והקולות, אז למה כתוב בלשון יחיד? ונראה לומר, בהמשך לדברינו לעיל, שאם היה כתוב גם בפסוק ל"ד בלשון רבים - 'ויחדלו', היינו חושבים שפרעה הוסיף לחטוא בעקבות זאת שכל שלושת הדברים הללו חדלו. ולכן כתוב דווקא בלשון יחיד, ללמדנו, שישנה סיבה עיקרית אחת שבגללה פרעה הוסיף לחטוא, והיא כי חדל רעם הקולות, הצמודים ל'ויסוף לחטא'.

הערה ח' - "נתן קלת... מהיות קלת... הקלות יחדלון... ויחדלו הקלות... כי חדל... והקלת" - חמש פעמים מוזכרים הקולות בפרשה זו. ויש להבין, מדוע לפעמים מופיע בכתוב חסר - 'קלת', ומדוע לפעמים בכתוב מלא - 'קלות'? ונראה לומר, שבאותם מקרים שהמילה או הפועל הצמודים להם מופיעים בלשון יחיד, אז גם המילה 'קלת' באה בלשון יחיד, כמו בפסוק כ"ג - 'נתן קלת', בפסוק כ"ח - 'מהיות קלת', ובפסוק ל"ד - 'כי חדל... והקלת'. אך במקום שהפועל הצמוד בא בלשון רבים, אז גם שם העצם - 'הקלות' יבא בלשון רבים, כגון בפסוק כ"ט - 'הקלות יחדלון', וכן בפסוק ל"ג - 'ויחדלו הקלות'.

ענין ב' - האש

יש לבדוק את עניין שילוב האש במכת הברד. שהרי לא מוזכרת באזהרה, ולא בציווי למשה, ואין תיאור על נזק כלשהו שהאש גרמה, וגם כאשר פרעה מבקש להתפלל הוא לא מזכיר את האש, וגם לא מוזכרת כאשר המכה חדלה, אלא רק בחלק השלישי שבו מתוארת המכה, מופיע עניין האש ובשני תיאורים לכאורה שונים. בפסוק כ"ג נאמר: "וַתִּהְלֶךְ אֵשׁ אֲרָצָה", שמשמע שהיתה אש בפני עצמה. ובתיאור השני בפסוק כ"ד נאמר: "וַיְהִי בַרְדַּל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבְּרָד", ומשמע, שהאש לא היתה כשלעצמה, אלא בתוך הברד. ונראה לומר, שבפסוק כ"ג יש תיאור מה ה' נתן בשמים: "וה' נתן קלת וברד וַתִּהְלֶךְ אֵשׁ אֲרָצָה". וצורת הפועל - 'וַתִּהְלֶךְ' ולא - 'וְאֵשׁ הִלְכָה אֲרָצָה', נראה שמלמדת אותנו שהאש לא היתה ופעלה באופן עצמאי אלא שמשוהו הולך אותה ארצה. ופסוק כ"ד מלמד אותנו מי הולך את האש ארצה, וזה היה הברד: "וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבְּרָד". ולכן, גם באזהרה וגם בציווי לא מוזכר האש בפני עצמו, אלא מדובר על הברד באופן כללי, ולא הוצרך לפרש מה משולב בתוך הברד. אך בהתרחשות המכה, כבר יש פירוט שירד הברד, ובתוכו מתלקחת אש. אך בנזק נאמר באופן כללי שהברד הכה את הכל, ומבינים לבד, שגם לאש שהיתה בתוך הברד היה חלק בהכאת הצומח, כי הברד עצמו רק שובר את עשב השדה ואת העצים, והאש משלימה את הפעולה ע"י שריפתם, שישאר מהם רק אפר. ופרעה לא צריך לבקש בנפרד על האש, כי אם מבקש שהברד יחדל אז ממילא תחדל גם האש. ולכן, גם לא מוזכרת בנפרד בתפילת משה, ולא בתיאור שהם חדלו.

ענין ג' - המטר

ענין המטר מעורר שאלה גדולה, כי מטר זה דבר טוב, ואנו אפילו מבקשים - 'ותן טל ומטר לברכה', אז מדוע ה' שילב במכת הברד שבאה להכות את כל האדם והבהמה ועשב השדה ועץ השדה, גם את המטר שהוא טוב לצומח? נשים לב, שבכל ארבעת החלקים הראשונים לא מוזכר המטר כלל. ה' לא מזהיר על כך, לא מסופר שירד מטר, פרעה לא מבקש שיחדל המטר, ומשה לא אומר שיתפלל על כך. ורק בחלק החמישי בפסוק ל"ג מוזכר פתאום המטר: "ויחדלו הקלות והברד ומטר לא נתך ארצה", ושוב בפסוק ל"ד: "וירא פרעה כי חדל המטר". ויש להבין את עניינו, ובעצם לשאול האם בכלל ירד מטר? כי בפסוק ל"ג נאמר שבעקבות תפילת משה - 'ומטר לא נתך ארצה', ומשמע שלפני תפילתו כן ירד מטר. וכן בפסוק ל"ד פרעה רואה - 'כי חדל המטר', וגם מזה משמע, שלפני כן ירד מטר והוא חדל מלרדת, וזה היה אחד הגורמים שהשפיעו על פרעה להוסיף ולחטוא. אז מדוע לא מוזכר לפני כן שירד מטר? ואולי, לאחר שהברד חדל מלרדת, היה צפוי שהאש שבתוך הברד תמיס את הברד וירד בחוזקה בצורת מטר, וכמו שאפשר ללמוד מהפועל - 'נתך' שמשמעותו לרדת בחוזקה, וכמו שכתוב: "ויתכו כמים שאגתי" (איוב ג', כ"ד), וגם פירושו מלשון המסה כמו: "וניתכתם בתוכה" (יחזקאל כ"ב, כ"א), והנס היה שהברד הפסיק לרדת, ובכל זאת לא הפך להיות מטר. ופרעה חשש בתחילה שגם אם יפסיק הברד, הוא ייהפך למטרות עוז שיגרמו נזק. ולמרות שבעיקרון המטר הוא טוב, אך לא תמיד הוא 'לברכה' כי אם יורד בצורה חזקה מדי הוא מזיק לצומח, ולכן מבקשים שה' יתן לנו טל ומטר לברכה. ומכיוון שפרעה ראה שגם המטר חדל ואין יותר שום צורה של נזק, לכן הוסיף לחטוא.

לעילוי נשמת - הגיליונות והלימוד של השנה מוקדשים לע"נ לומדי הכולל: ר' אריה בן ר' יהושע גוטליב ז"ל. ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל. ר' אברהם הכהן בן חנום ז"ל. ולע"נ ר' אדמונד רפאל בן ז'היה.

השיעורים מתקיימים בבית הכנסת הניכוי היציבות - רח' מנחת שלמה 3 גני הדל פתח תקוה

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת עירובין. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net